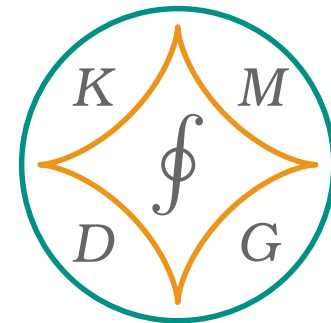

Numerická matematika: Pracovní listy

Pavel Ludvík, Zuzana Morávková

Katedra matematiky a deskriptivní geometrie

VŠB - Technická univerzita Ostrava

2 - Nelineární rovnice

1 Nelineární rovnice

Nelineární rovnice

Je dána spojitá funkce $f(x)$. Hledáme $x \in \mathbb{R}$, které je řešením rovnice

$$f(x) = 0.$$

Separace kořenů

Grafická separace: Z grafu funkce f najdeme polohu průsečíků s x -ovou osou.

Separace tabelací: Sestavíme tabulku funkčních hodnot funkce f a podle znaménkových změn určíme intervaly obsahující kořeny.

Metoda půlení intervalu

Bod x^k určíme jako střed intervalu $\langle a^k, b^k \rangle$ podle vzorce

$$x^k = \frac{a^k + b^k}{2}.$$

Další interval zvolíme podle znamének funkčních hodnot $f(a^k)$, $f(x^k)$, $f(b^k)$.

Je-li $f(a^k)f(x^k) < 0$, potom $a^{k+1} := a^k$, $b^{k+1} := x^k$;

A je-li $f(x^k)f(b^k) < 0$, potom $a^{k+1} := x^k$, $b^{k+1} := b^k$;

Intervaly tedy postupně půlíme a jejich středy tvořící posloupnost $\{x^k\}$ konvergují ke kořenu \bar{x} . Výpočet ukončíme při dosažení zadané přesnosti ε , tj. když platí

$$\frac{b^k - a^k}{2} \leq \varepsilon$$

a poslední střed x^k je pak aproximací kořene \bar{x} s přesností ε .

Newtonova metoda

Nechť jsou splněny následující předpoklady:

1. f' nemění znaménko na intervalu $\langle a, b \rangle$;
2. f'' nemění znaménko na intervalu $\langle a, b \rangle$;
3. platí $f(a) \cdot f(b) < 0$;
4. platí $\left| \frac{f(a)}{f'(a)} \right| < b - a$ a $\left| \frac{f(b)}{f'(b)} \right| < b - a$.

Potom posloupnost $\{x^k\}$ počítaná podle vzorce

$$x^{k+1} = x^k - \frac{f(x^k)}{f'(x^k)}$$

konverguje pro libovolnou počáteční aproximaci $x^1 \in \langle a, b \rangle$. Výpočet ukončíme při dosažení zadané přesnosti ε , tj. když platí

$$|x^k - x^{k+1}| \leq \varepsilon.$$

3 - Metoda půlení intervalu

Určete všechny kořeny rovnice

$$2x + 2 - e^x = 0$$

s přesností $\varepsilon = 10^{-2}$ metodou půlení intervalu.

Provedeme separaci kořenů. Zadáme funkci a vykreslíme její graf.

```
>> f=@(x)(2*x+2-exp(x))
>> fplot(f,[-5,5])
>> grid on
```

Do proměnných a_1 a b_1 zadáme meze intervalu, které jsme zjistili separací. V těchto bodech zjistíme funkční hodnoty.

```
>> a1=-1
>> b1=0
>> f(a1)
>> f(b1)
```

Spočítáme x_1 jako polovinu intervalu (a_1, b_1) a v tomto bodě spočítáme funkční hodnotu.

```
>> x1=(a1+b1)/2
>> f(x1)
```

Spočítáme chybu výpočtu, a pokud je větší než ε , výpočet pokračuje dál.

```
>> abs(b1-a1)/2
```

Podle znamének $f(a_1)$, $f(x_1)$, $f(b_1)$ určíme nový interval (a_2, b_2) .

```
>> a2=a1
>> b2=x1
```

Spočítáme x_2 jako polovinu intervalu (a_2, b_2) a v tomto bodě spočítáme funkční hodnotu. Spočítáme chybu výpočtu, a pokud je větší než ε , výpočet pokračuje dál.

```
>> x2=(a2+b2)/2
>> f(x2)
>> abs(b2-a2)/2
```

Podle znamének $f(a_2)$, $f(x_2)$, $f(b_2)$ určíme nový interval (a_3, b_3) .

```
>> a3=a2
>> b3=x2
```

Spočítáme x_3 jako polovinu intervalu (a_3, b_3) a v tomto bodě spočítáme funkční hodnotu. Spočítáme chybu výpočtu, a pokud je větší než ε , výpočet pokračuje dál.

```
>> x3=(a3+b3)/2
>> f(x3)
>> abs(b3-a3)/2
```

Podle znamének $f(a_3)$, $f(x_3)$, $f(b_3)$ určíme nový interval (a_4, b_4) .

```
>> a4=x3
>> b4=b3
```

Výpočet pokračuje dál, pokud je chyba větší než ε .

Kořen je -0.77 ± 10^{-2} .
Ostatní kořeny spočítáme obdobným způsobem.

4 - Newtonova metoda

Určete všechny kořeny rovnice

$$x - 4 \cos^2(x) = 0$$

s přesností $\varepsilon = 10^{-8}$ Newtonovou metodou.

Provedeme separaci kořenů.

```
>> f=@(x)x-4*cos(x).^2
>> fplot(f,[-5,5])
>> grid on
```

Zadáme meze nalezeného intervalu.

```
>> a=3
>> b=4
```

Zadáme první a druhou derivaci.

```
>> df=@(x)1+8*cos(x).*sin(x)
>> ddf=@(x)-8*sin(x).^2+8*cos(x).^2
```

Ověříme předpoklady.

```
>> x=a:0.1:b
>> df(x)
>> ddf(x)
>> f(a)*f(b)
>> abs(f(a)/df(a))
>> abs(f(b)/df(b))
```

Předpoklady nejsou splněny, a tak je potřeba nalézt menší interval, ve kterém leží kořen. A opět ověříme předpoklady.

```
>> fplot(f,[3,4])
>> a=3.4
>> b=3.6
>> x=a:0.01:b
>> df(x)
>> ddf(x)
>> f(a)*f(b)
>> abs(f(a)/df(a))
>> abs(f(b)/df(b))
```

Zadáme počáteční aproximaci.

```
>> format long
>> x0=a
```

Vypočítáme další aproximaci a chybu, a pokud není menší než ε , výpočet pokračuje dál.

```
>> x1=x0-f(x0)/df(x0)
>> abs(x0-x1)
```

Vypočítáme další aproximaci a chybu, a pokud není menší než ε , výpočet pokračuje dál.

```
>> x2=x1-f(x1)/df(x1)
>> abs(x1-x2)
```

Výpočet pokračuje dál, dokud chyba není menší než ε .

Kořen je 3.50214739 ± 10^{-8} .
Ostatní kořeny spočítáme obdobným způsobem.

5 - Soustavy lineárních rovnic: iterační metody

2 Soustavy lineárních rovnic: iterační metody

Soustava lineárních rovnic

Je dána soustava lineárních rovnic

$$\mathbf{A} \cdot \mathbf{x} = \mathbf{b}$$

s regulární čtvercovou maticí \mathbf{A} . Pak má soustava lineárních rovnic právě jedno řešení \mathbf{x} .

Konvergenční kritérium

Soustavu lineárních rovnic $\mathbf{A} \cdot \mathbf{x} = \mathbf{b}$ upravíme pomocí řádkově ekvivalentních úprav na tvar s ostře diagonální maticí. Poté soustavu přepíšeme do iteračního tvaru

$$\mathbf{x} = \mathbf{C} \cdot \mathbf{x} + \mathbf{d}.$$

Jacobiho metoda

Nechť $\mathbf{x}^{(0)}$ je daná počáteční aproximace. Iterační výpočet provádíme podle rekurentního vzorce

$$\mathbf{x}^{(k+1)} = \mathbf{C} \cdot \mathbf{x}^{(k)} + \mathbf{d}, \quad k = 0, 1, 2, \dots$$

Rozepíšeme maticové násobení po prvcích

$$x_i^{(k+1)} = \sum_{j=1}^n c_{ij} x_j^{(k)} + d_i, \quad i = 1, \dots, n \quad k = 0, 1, 2, \dots$$

Jestliže posloupnost vektorů $\{\mathbf{x}^k\}$ konverguje k vektoru \mathbf{x} , pak \mathbf{x} je řešením $\mathbf{x} = \mathbf{C} \cdot \mathbf{x} + \mathbf{d}$ a tedy i $\mathbf{A} \cdot \mathbf{x} = \mathbf{b}$.

Vektor $\mathbf{x}^{(0)}$ můžeme zvolit libovolně. Výpočet ukončíme, jestliže je splněno ukončovací kritérium

$$\|\mathbf{x}^{(k+1)} - \mathbf{x}^{(k)}\| \leq \varepsilon,$$

kde $\varepsilon > 0$ je dané malé číslo a $\|\cdot\|$ je řádková norma.

Gaussova-Seidelova metoda

Nechť $\mathbf{x}^{(0)}$ je daná počáteční aproximace. Iterační výpočet provádíme podle rekurentního vzorce

$$x_i^{(k+1)} = \sum_{j=1}^{i-1} c_{ij} x_j^{(k+1)} + \sum_{j=i+1}^n c_{ij} x_j^{(k)} + d_i, \quad i = 1, \dots, n$$

Vektor $\mathbf{x}^{(0)}$ můžeme zvolit libovolně. Výpočet ukončíme, jestliže je splněno ukončovací kritérium

$$\|\mathbf{x}^{(k+1)} - \mathbf{x}^{(k)}\| \leq \varepsilon.$$

6 - Jacobiho metoda

Vyřešte soustavu lineárních rovnic

$$\begin{aligned} -x_1 - 6x_2 + 7x_3 &= 16, \\ 4x_1 - 5x_2 + 3x_3 &= 8, \\ 3x_1 - x_2 + x_3 &= 11 \end{aligned}$$

pomocí Jacobiho iterační metody s přesností $\varepsilon = 10^{-2}$.

Jedna z možných úprav na soustavu s ostře diagonálně dominantní maticí.

$$\begin{pmatrix} 3 & -1 & 1 \\ 1 & -4 & 2 \\ -2 & -2 & 5 \end{pmatrix} \cdot \mathbf{x} = \begin{pmatrix} 11 \\ -3 \\ 19 \end{pmatrix}$$

Rekurentní vzorce napíšeme v maticové formě a definujeme matici \mathbf{C} a vektor \mathbf{d} .

$$\mathbf{x}^{(k+1)} = \begin{pmatrix} 0 & \frac{1}{3} & -\frac{1}{3} \\ \frac{1}{4} & 0 & \frac{1}{2} \\ \frac{2}{5} & \frac{2}{5} & 0 \end{pmatrix} \cdot \mathbf{x}^{(k)} + \begin{pmatrix} \frac{11}{3} \\ \frac{3}{4} \\ \frac{19}{5} \end{pmatrix} = \mathbf{C} \cdot \mathbf{x}^{(k)} + \mathbf{d}$$

Začneme definicí potřebných objektů.

```
>> C=[0 1/3 -1/3;1/4 0 1/2;2/5 2/5 0]
>> d=[11/3;3/4;19/5]
>> x=[0;0;0]
```

Výpočet nového vektoru, chyby a uložení nového vektoru do proměnné `xnovy` provádíme zde:

```
>> xnovy=C*x+d
>> max(abs(xnovy-x))
>> x=xnovy
```

Předchozí tři příkazy opakujeme, dokud chyba bude větší než 10^{-2} .

Hodnoty zaokrouhlíme na 2 desetinná místa a řešení zapíšeme jako

$$x_1 = 3 \pm 10^{-2}, x_2 = 5 \pm 10^{-2}, x_3 = 7 \pm 10^{-2}.$$

7 - Gaussova-Seidelova metoda

Vyřešte soustavu lineárních rovnic

$$\begin{aligned} -x_1 - 6x_2 + 7x_3 &= 16, \\ 4x_1 - 5x_2 + 3x_3 &= 8, \\ 3x_1 - x_2 + x_3 &= 11 \end{aligned}$$

pomocí Jacobiho iterační metody s přesností $\varepsilon = 10^{-2}$.

Jedna z možných úprav na soustavu s ostře diagonálně dominantní maticí.

$$\begin{pmatrix} 3 & -1 & 1 \\ 1 & -4 & 2 \\ -2 & -2 & 5 \end{pmatrix} \cdot \mathbf{x} = \begin{pmatrix} 11 \\ -3 \\ 19 \end{pmatrix}$$

Rekurentní vzorce napíšeme v maticové formě a definujeme matici \mathbf{C} a vektor \mathbf{d} .

$$\mathbf{x}^{(k+1)} = \begin{pmatrix} 0 & \frac{1}{3} & -\frac{1}{3} \\ \frac{1}{4} & 0 & \frac{1}{2} \\ \frac{2}{5} & \frac{2}{5} & 0 \end{pmatrix} \cdot \mathbf{x}^{(k)} + \begin{pmatrix} \frac{11}{3} \\ \frac{3}{4} \\ \frac{19}{5} \end{pmatrix} = \mathbf{C} \cdot \mathbf{x}^{(k)} + \mathbf{d}$$

Začneme definicí potřebných objektů.

```
>> C=[0 1/3 -1/3;1/4 0 1/2;2/5 2/5 0]
>> d=[11/3;3/4;19/5]
>> x=[0;0;0]
```

Z technických důvodů inicializujeme proměnnou x_{novy} hodnotou proměnné x .

```
>> xnovy=x
```

Výpočet nového vektoru, chyby a uložení nového vektoru do proměnné x_{novy} provádíme zde:

```
>> for i=1:3, xnovy(i)=C(i,:)*xnovy+d(i), end
>> max(abs(xnovy-x))
>> x=xnovy
```

Předchozí tři příkazy opakujeme, dokud chyba bude větší než 10^{-2} .

Hodnoty zaokrouhlíme na dvě desetinná místa a řešení zapíšeme jako

$$x_1 = 3 \pm 10^{-2}, x_2 = 5 \pm 10^{-2}, x_3 = 7 \pm 10^{-2}.$$

8 - Interpolace a aproximace (interpolace)

3 Interpolace a aproximace

Úloha interpolace

Jsou dány vzájemně různé uzly x_i a funkční hodnoty $y_i, i = 0, \dots, n$. Hledáme polynom splňující systém interpolačních rovností

$$p_n(x_i) = y_i, \quad i = 0, \dots, n,$$

tedy polynom, jehož graf budete zadanými uzly procházet.

Existuje právě jeden interpolační polynom stupně nejvýše n . Dále popíšeme dva různé způsoby, jak tento polynom nalézt.

Interpolační polynom v základním tvaru

Jsou dány vzájemně různé uzly x_i a funkční hodnoty $y_i, i = 0, \dots, n$. Dosazením obecného tvaru polynomu

$$p_n(x) = a_0 + a_1x + a_2x^2 + \dots + a_nx^n$$

do interpolačních rovností dostaneme soustavu lineárních rovnic

$$a_0 + a_1x_i + a_2x_i^2 + \dots + a_nx_i^n = y_i, \quad i = 0, \dots, n,$$

kterou lze zapsat maticově jako

$$\begin{pmatrix} 1 & x_0 & x_0^2 & \dots & x_0^n \\ 1 & x_1 & x_1^2 & \dots & x_1^n \\ 1 & x_2 & x_2^2 & \dots & x_2^n \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1 & x_n & x_n^2 & \dots & x_n^n \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} a_0 \\ a_1 \\ a_2 \\ \vdots \\ a_n \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} y_0 \\ y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_n \end{pmatrix}.$$

Vyřešením této soustavy lineárních rovnic nalezneme koeficienty $a_0, a_1, \dots, a_n \in \mathbb{R}$ hledaného interpolačního polynomu.

Interpolační polynom v Lagrangeově tvaru

Interpolační polynom v Lagrangeově tvaru je určen předpisem

$$p(x) = y_0\varphi_0(x) + y_1\varphi_1(x) + \dots + y_n\varphi_n(x),$$

kde $\varphi_0(x), \varphi_1(x), \varphi_2(x)$ jsou polynomy Lagrangeovy báze dané úlohy:

$$\varphi_i(x) = \frac{(x - x_0) \cdots (x - x_{i-1})(x - x_{i+1}) \cdots (x - x_n)}{(x_i - x_0) \cdots (x_i - x_{i-1})(x_i - x_{i+1}) \cdots (x_i - x_n)}.$$

9 - Interpolace a aproximace (aproximace)

Úloha aproximace

Jsou dány vzájemně různé uzly x_i a funkční hodnoty $y_i, i = 1, \dots, n$.
Hledáme funkce splňující

$$\varphi(x_i) \approx y_i, \quad i = 0, \dots, n,$$

tedy funkci, jejíž graf budete procházet „blízko“ zadaných uzlů.

Aproximace metodou nejmenších čtverců

Nechť jsou dány funkce $\varphi_1(x)$ a $\varphi_2(x)$. Chceme nalézt hodnoty $c_1, c_2 \in \mathbb{R}$ tak, aby funkce tvaru $\varphi(x) = c_1\varphi_1(x) + c_2\varphi_2(x)$ byla nejlepší aproximací dat ve smyslu nejmenších čtverců.

K tomu je třeba nejprve sestavit normální rovnice. Ty mají tvar

$$\begin{aligned} c_1 \sum_{i=1}^n (\varphi_1(x_i))^2 + c_2 \sum_{i=1}^n \varphi_1(x_i) \cdot \varphi_2(x_i) &= \sum_{i=1}^n y_i \cdot \varphi_1(x_i), \\ c_1 \sum_{i=1}^n \varphi_2(x_i) \cdot \varphi_1(x_i) + c_2 \sum_{i=1}^n (\varphi_2(x_i))^2 &= \sum_{i=1}^n y_i \cdot \varphi_2(x_i). \end{aligned}$$

Takovou soustavu je pak snadné vyřešit a nalézt tak ty správné koeficienty $c_1, c_2 \in \mathbb{R}$.

Poznámka

Budeme-li hledat přímku, tedy lineární funkci $\varphi(x) = c_1 + c_2x$. Pak $\varphi_1(x) = 1, \varphi_2(x) = x$ a soustava normálních rovnic má tvar

$$\begin{aligned} c_1 \sum_{i=1}^n 1 + c_2 \sum_{i=1}^n x_i &= \sum_{i=1}^n y_i, \\ c_1 \sum_{i=1}^n x_i + c_2 \sum_{i=1}^n x_i^2 &= \sum_{i=1}^n y_i \cdot x_i. \end{aligned}$$

10 - Interpolační polynom v základním tvaru

Pro uzly x_i a funkční hodnoty y_i dané následující tabulkou

	i=0	i=1	i=2
x_i	0	3	4
y_i	2	1	5

sestavte interpolační polynom v základním tvaru.

Nejprve zadáme do vektoru x_u uzly x_i a do vektoru y_u funkční hodnoty y_i .

```
>> xu=[0; 3; 4]
>> yu=[2; 1; 5]
```

Koeficienty polynomu spočítáme jako řešení soustavy lineárních rovnic.

```
>> M=[ones(3,1) xu xu.^2]
>> a=M\yu
```

Koeficienty a_i jsou zjevně racionální čísla a proto si je vypíšeme ve tvaru zlomku.

```
>> format rat
>> a
```

Nalezený interpolační polynom je

$$p_2(x) = 2 - \frac{43}{12}x + \frac{13}{12}x^2.$$

Pro vykreslení grafu nalezeného polynomu $p_2(x)$ si vytvoříme body x_g z intervalu $\langle x_0, x_2 \rangle$ a spočítáme hodnotu interpolačního polynomu $p_2(x) = a_0 + a_1x + a_2x^2$ v těchto bodech.

Vykreslíme graf nalezeného polynomu.

```
>> xg=xu(1):0.01:xu(3)
>> pg=a(1)+a(2)*xg+a(3)*xg.^2
>> plot(xg,pg,'o')
>> hold on
>> plot(xg,pg)
>> legend('uzly','polynom')
```

11 - Interpolační polynom v Lagrangeově tvaru

Pro uzly x_i a funkční hodnoty y_i dané následující tabulkou

	i=0	i=1	i=2
x_i	0	3	4
y_i	2	1	5

sestavte interpolační polynom v Lagrangeově tvaru.

Zadáme uzly.

```
>> xu=[0; 3; 4]
>> fu=[2; 1; 5]
```

Hledaný polynom má tvar

$$p(x) = \frac{1}{6}(x-3)(x-4) - \frac{1}{3}x(x-4) + \frac{5}{4}x(x-3).$$

Vykreslíme zadané body a nalezený polynom.

```
>> xg=xu(1):0.01:xu(3)
>> pg=1/6*(xg-3).*(xg-4)-1/3*xg.*(xg-4)+5/4*xg.*(xg-3)
>> plot(xu,fu,'o')
>> hold on
>> plot(xg,pg)
>> legend('uzly','polynom')
```

12 - Metoda nejmenších čtverců: přímka

Aproximujte následující data

	i=0	i=1	i=2	i=3	i=4
x_i	2	3	5	7	8
y_i	5	4	4	3	0

lineární funkcí

$$\varphi(x) = c_1 + c_2x$$

metodou nejmenších čtverců.

Nejprve zadáme data.

```
>> x=[2 3 5 7 8]
>> y=[5 4 4 3 0]
```

Pro výpočet budeme potřebovat také matici soustavy normálních rovnic \mathbf{G} a vektor pravé strany \mathbf{d} .

```
>> G(1,1)=5
>> G(1,2)=sum(x)
>> G(2,1)=sum(x)
>> G(2,2)=sum(x.^2)
```

```
>> d(1,1)=sum(y)
>> d(2,1)=sum(x.*y)
```

Soustavu normálních rovnic vyřešíme.

```
>> c=G\d
```

Hledaná aproximace nejlepší ve smyslu nejmenších čtverců má tedy tvar (koeficienty zaokrouhlujeme na čtyři desetinná místa)

$$\varphi(x) = 6.46923 - 0.65385x.$$

Získanou aproximaci nyní uložíme do proměnné f .

```
>> f=@(x) c(1)+c(2)*x
```

a vykreslíme její graf společně se znázorněním zadaných bodů.

```
>> xg=2:0.1:8
>> plot(x,y,'go',xg,f(xg),'b-')
>> legend('zadana data','primka')
```

13 - Metoda nejmenších čtverců

Aproximujte následující data

x_i	-5.5	-4.1	-3.5	1.3	2.6	3.5	5.8	7.3	10.6	14.9
y_i	-34	-11	12	26	-15	-19	25	41	-27	-17

funkcí

$$\varphi(x) = c_1 \cos(x) + c_2 \frac{1}{e^x}$$

metodou nejmenších čtverců.

Nejprve zadáme data.

```
>> x=[-5.5 -4.1 -3.5 1.3 2.6 3.5 5.8 7.3 10.6 14.9]
>> y=[-34 -11 12 26 -15 -19 25 41 -27 -17]
```

Následně definujeme funkce $\varphi_1(x) = \cos x$ a $\varphi_2(x) = \frac{1}{e^x}$ pod proměnnými f1, f2.

```
>> f1=@(x) cos(x)
>> f2=@(x) 1./exp(x)
```

Pro výpočet budeme potřebovat také matici soustavy normálních rovnic **G** a vektor pravé strany **d**.

```
>> G(1,1)=sum(f1(x).^2)
>> G(1,2)=sum(f1(x).*f2(x))
>> G(2,1)=sum(f2(x).*f1(x))
>> G(2,2)=sum(f2(x).^2)

>> d(1,1)=sum(f1(x).*y)
>> d(2,1)=sum(f2(x).*y)
```

Soustavu normálních rovnic vyřešíme.

```
>> c=G\d
```

Hledaná aproximace nejlepší ve smyslu nejmenších čtverců je

$$\varphi(x) = 18.1137 \cos x - 0.1630 \frac{1}{e^x}.$$

Získanou aproximaci nyní uložíme do proměnné f

```
>> f=@(x) c(1)*f1(x)+c(2)*f2(x)
```

a vykreslíme její graf společně se znázorněním zadaných bodů.

```
>> xg=-5.5:0.1:14.9
>> plot(x,y,'go',xg,f(xg),'b-')
>> legend('zadana data','nalezena funkce')
```

14 - Numerické integrování

4 Numerické integrování

Určitý integrál

Počítáme hodnotu určitého integrálu

$$\int_a^b f(x) dx.$$

Integrační formule

Lichoběžníková formule

Funkci f interpolujeme lineární funkcí. Po její integraci je

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{b-a}{2} (f(a) + f(b)).$$

Simpsonova formule

Funkci f interpolujeme kvadratickou funkcí v uzlech $x_0 = a$, $x_1 = \frac{a+b}{2}$, $x_2 = b$. Dostáváme

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{b-a}{6} \left(f(a) + 4f\left(\frac{a+b}{2}\right) + f(b) \right).$$

Složená lichoběžníková formule

Chceme-li integrovat funkci f na intervalu $\langle a, b \rangle$ složenou lichoběžníkovou formulí, musíme nejprve zadaný interval rozdělit na $n \in \mathbb{N}$ stejně dlouhých dílků. Dílky pak budou mít velikost $h = (b-a)/n$ a dostaneme uzly $x_i = a + ih$, $i = 0, 1, \dots, n$. Složená lichoběžníková formule pro krok h pak má tvar

$$I_h = \frac{h}{2} \left[f(x_0) + 2 \sum_{i=1}^{n-1} f(x_i) + f(x_n) \right].$$

Složená Simpsonova formule

Chceme-li integrovat funkci f na intervalu $\langle a, b \rangle$ složenou Simpsonovou formulí, musíme nejprve zadaný interval rozdělit na $2m$ stejně dlouhých dílků, kde $m \in \mathbb{N}$. Dílky pak budou mít velikost $h = (b-a)/(2m)$ a dostaneme lichý počet uzlů $x_i = a + ih$, $i = 0, 1, \dots, 2m$. Složená Simpsonova formule pro krok h pak má tvar

$$I_h = \frac{h}{3} \left[f(x_0) + 4 \sum_{i=1}^m f(x_{2i-1}) + 2 \sum_{i=1}^{m-1} f(x_{2i}) + f(x_{2m}) \right].$$

Výpočet integrálu se zadanou přesností

Spočítáme hodnotu pomocí integrační formule pro krok h tj. I_h . Dále spočítáme hodnotu pro poloviční krok $h/2$, tj. $I_{h/2}$. Výpočet ukončíme, pokud platí

$$|I_h - I_{h/2}| \leq \varepsilon.$$

15 - Lichoběžníková formule

Vypočtete integrál

$$\int_{-1}^3 e^{x^2} dx$$

složenou lichoběžníkovou formulí pro $n = 8$.

Nejprve definujeme funkci f a integrační meze uložíme do proměnných a, b .

```
>> f=@(x) exp(x.^2)
```

```
>> a=-1
```

```
>> b=3
```

Zadáme $n = 8$ a spočítáme velikost kroku h . Uzly uložíme jako vektor do proměnné x .

```
>> n=8
```

```
>> h=(b-a)/n
```

```
>> x=a:h:b
```

Numerickou hodnotu integrálu spočteme a uložíme do proměnné I .

```
>> I=h/2*(f(x(1))+2*sum(f(x(2:n)))+f(x(n+1)))
```

Výsledek je 2320.64.

16 - Složená Simpsonova formule

Vypočtete integrál

$$\int_1^e \frac{\ln x}{\sqrt{9-x^2}} dx$$

složenou Simpsonovou formulí se zadanou přesností $\varepsilon = 10^{-8}$.

Nejprve definujeme funkci f a integrační meze uložíme do proměnných a, b .

```
>> f=@(x) log(x) ./sqrt(9-x.^2)
>> a=1
>> b=exp(1)
```

V prvním kroku zvolíme $m = 2$. Uzly uložíme jako vektor do proměnné x .

```
>> m=2
>> h=(b-a)/(2*m)
>> x=a:h:b
```

Numerickou hodnotu integrálu spočteme a uložíme do proměnné $Inovy$.

```
>> Inovy=h/3*(f(x(1))+4*sum(f(x(2:2:2*m)))+2*sum(f(x(3:2:2*m)))+f(x(2*m+1)))
```

Spočtenou hodnotu integrálu pouze uložíme do proměnné I . Pak zdvojnásobíme hodnotu m a celý výpočet zopakujeme. Nakonec spočteme chybu $|I_h - I_{2h}|$

```
>> I=Inovy;
>> m=2*m
>> h=(b-a)/(2*m)
>> x=a:h:b;
>> Inovy=h/3*(f(x(1))+4*sum(f(x(2:2:2*m)))+2*sum(f(x(3:2:2*m)))+f(x(2*m+1)))
>> abs(Inovy-I)
```

Všechny uvedené příkazy budeme opakovat, dokud je chyba větší než 10^{-8} .

Protože cílíme na přesnost 10^{-8} , nebudou nám samozřejmě stačit čtyři desetinná místa, která MATLAB zobrazuje při formátu `short`. Je třeba přepnout formát výstupu na `long`.

```
>> format long
```

Výsledek zaokrouhlíme na osm desetinných míst a zapíšeme jako:

$$\int_1^e \frac{\ln x}{\sqrt{9-x^2}} dx = 0.50661191 \pm 10^{-8}$$

17 - Počáteční úlohy pro ODR

5 Počáteční úlohy pro ODR

Počáteční úloha pro obyčejnou diferenciální rovnici

Hledáme funkci $y = y(x)$, která na intervalu $\langle a, b \rangle$ vyhovuje rovnici

$$y'(x) = f(x, y(x))$$

a počáteční podmínce

$$y(a) = c.$$

Eulerova metoda

Interval $\langle a, b \rangle$ rozdělíme na ekvidistantní uzly s krokem h :

$$x_i = a + ih, \quad i = 0, 1, \dots, n,$$

kde $n = \frac{b-a}{h}$.

Pak spočítáme čísla $y_0 = c, y_1, y_2, \dots, y_n$, která aproximují hodnoty přesného řešení $y(x_0), y(x_1), y(x_2), \dots, y(x_n)$:

$$\begin{aligned} y_0 &= c, \\ y_{i+1} &= y_i + hf(x_i, y_i), \quad i = 0, 1, \dots, n-1. \end{aligned}$$

Rungeova-Kuttova metoda

Interval $\langle a, b \rangle$ rozdělíme na ekvidistantní uzly s krokem h : Rungeova-Kuttova metoda

$$x_i = a + ih, \quad i = 0, 1, \dots, n,$$

kde $n = \frac{b-a}{h}$. Pak spočítáme čísla $y_0 = c, y_1, y_2, \dots, y_n$, která aproximují hodnoty přesného řešení $y(x_0), y(x_1), y(x_2), \dots, y(x_n)$:

$$y_0 = c,$$

pro $i = 0, 1, \dots, n-1$ počítáme hodnotu y_{i+1} pomocí vzorce

$$\begin{aligned} y_{i+1} &= y_i + \frac{1}{6}(k_1 + 2k_2 + 2k_3 + k_4), \\ k_1 &= hf(x_i, y_i), \\ k_2 &= hf(x_i + \frac{h}{2}, y_i + \frac{k_1}{2}), \\ k_3 &= hf(x_i + \frac{h}{2}, y_i + k_2), \\ k_4 &= hf(x_{i+1}, y_i + k_3). \end{aligned}$$

18 - Eulerova metoda

Počáteční úlohu

$$y' = y - x^2 + 2, \quad y(0) = -1,$$

řešte na intervalu $\langle 0, 2 \rangle$ pomocí Eulerovy metody s krokem $h = 0.5$.

Zadáme krajní meze intervalu $\langle a, b \rangle$, hodnotu počáteční podmínky c a funkci pravé strany diferenciální rovnice f .

```
>> a=0
>> b=2
>> c=-1
>> f=@(x,y)y-x.^2+2
```

Zadáme velikost kroku h a vypočítáme počet dílů dělení $n = \frac{b-a}{h}$.

```
>> h=0.5
>> n=(b-a)/h
```

Pomocí dvojtečkové konvence vypočítáme hodnoty $x_i = a + ih$ pro $i = 0, \dots, n$.

```
>> x=a:h:b
```

Zadáme hodnotu y_0 a spočítáme ostatní hodnoty y . Připomeňme, že v MATLABu se indexuje od 1, tedy hodnoty y_0, y_1, \dots, y_n se uloží do proměnných $y(1), y(2), \dots, y(n+1)$.

```
>> y(1)=c
>> for i=1:n, y(i+1)=y(i)+h*f(x(i),y(i)), end
```

Hodnoty numerického řešení vypíšeme do tabulky a vykreslíme do grafu.

```
>> [x;y]
>> plot(x,y,'b.-')
```

Nalezené numerické řešení diferenciální rovnice je:

x_i	0	0.5	1	1.5	2
y_i	-1	-0.5	0.125	0.6875	0.9063

19 - Rungeova-Kuttova metoda

Počáteční úlohu

$$y' = \sin(x) + \cos(3y), \quad y(-1) = 1,$$

řešte na intervalu $\langle -1, 4 \rangle$ pomocí Rungeovy-Kuttovy metody s krokem $h = 1$.

Zadáme krajní meze intervalu $\langle a, b \rangle$, hodnotu počáteční podmínky c a funkci pravé strany diferenciální rovnice f .

```
>> a=-1
>> b=4
>> c=1
>> f=@(x,y) sin(x)+cos(3*y)
```

Zadáme velikost kroku h a vypočítáme počet dělení $n = \frac{b-a}{h}$.

```
>> h=1
>> n=(b-a)/h
```

Pomocí dvojtečkové konvence vypočítáme hodnoty x_i .

```
>> x=a:h:b
```

Zadáme hodnotu první hodnoty y_0 a spočítáme ostatní hodnoty y . V každém kroku se počítají hodnoty k_1, k_2, k_3, k_4 a y_{i+1} .

```
>> y(1)=c
>> for i=1:n,
    k1=h*f(x(i),y(i));
    k2=h*f(x(i)+h/2,y(i)+k1/2);
    k3=h*f(x(i)+h/2,y(i)+k2/2);
    k4=h*f(x(i+1),y(i)+k3);
    y(i+1)=y(i)+1/6*(k1+2*k2+2*k3+k4),
end
```

Hodnoty numerického řešení vypíšeme do tabulky a vykreslíme do grafu.

```
>> [x;y]
>> plot(x,y)
```

Nalezené numerické řešení diferenciální rovnice je:

x_i	-1	0	1	2	3	4
y_i	1	0.5210	0.8468	0.9223	0.6741	0.3465

20 - MATLAB operace a funkce

Operace

		Priorita	operací
		priorita	operace
sčítání	+		
odčítání	-		
násobení	*	1.	^
dělení	/	2.	* /
mocnina	^	3.	+ -
závorky	()		

Matematické funkce

absolutní hodnota $ x $	abs()
druhá odmocnina \sqrt{x}	sqrt()
exponenciální funkce e^x	exp()
přirozený logaritmus $\ln(x)$	log()
dekadický logaritmus $\log(x)$	log10()
sinus $\sin(x)$	sin()
kosinus $\cos(x)$	cos()
tangens $\operatorname{tg}(x)$	tan()
kotangens $\operatorname{cotg}(x)$	cot()
arkussinus $\arcsin(x)$	asin()
arkuskosinus $\arccos(x)$	acos()
arkustangens $\operatorname{arctg}(x)$	atan()
arkuskotangens $\operatorname{arctg}(x)$	acot()

Konstanty

Ludolfovo číslo $\pi = 3.14\dots$	pi
nekonečno ∞	inf
neurčitý výraz	NaN

Definice vlastní matematické funkce

f=@(proměnné)*předpis funkce*

f=@(x) sin(x)-3*x

Méně používané funkce

signum	sign()
logaritmus o základu 2	log2()
hyperbolický sinus	sinh()
hyperbolický kosinus	cosh()
hyperbolický tangens	tanh()
hyperbolický kotangens	coth()

Zaokrouhlování

zaokrouhlování na celé číslo	round()
zaokrouhlování na nejbližší nižší celé číslo (dolů)	floor()
zaokrouhlování na nejbližší vyšší celé číslo (nahoru)	ceil()
zaokrouhlování na nejbližší celé číslo směrem k nule	fix()

21 - MATLAB matice a vektory

Vektory a matice

$A(3, 2)$ prvek $a_{3,2}$ matice A
 $A(3, :)$ třetí řádek matice A
 $A(:, 2)$ druh sloupec matice A

Základní informace o matici, vektoru

rozměr matice A (počet řádků , počet sloupců	<code>size(A)</code>
počet prvků matice A	<code>numel(A)</code>
počet prvků vektoru \vec{v}	<code>length(v)</code>

Příkazy lineární algebry

determinant matice A	<code>det(A)</code>
hodnota matice A	<code>rank(A)</code>
inverzní matice A^{-1}	<code>inv(A)</code>
převedení matice A na horní trojúhelníkový tvar pomocí eliminace	<code>rref(A)</code>
transponovaná matice A	A'

Další operace pro matice

matice typu $m \times n$ náhodných čísel z intervalu $\langle 0, 1 \rangle$	<code>rand(m, n)</code>
matice nul typu $m \times n$	<code>zeros(m, n)</code>
matice jedniček typu $m \times n$	<code>ones(m, n)</code>
jednotková matice typu $m \times n$	<code>eyes(m, n)</code>
součet prvků ve sloupcích matice A	<code>sum(A)</code>
součin prvků ve sloupcích matice A	<code>prod(A)</code>
největší hodnota ve sloupcích matice A	<code>max(A)</code>
nejmenší hodnota ve sloupcích matice A	<code>min(A)</code>

Maticové operace

součet matic (např. $A+B$ je matice s prvky $a_{ij} + b_{ij}$)	+
rozdíl matic (např. $A-B$ je matice s prvky $a_{ij} - b_{ij}$)	-
součin matic „řádek krát sloupec“	*
pravé maticové dělení (např. A/B je matice $A \cdot B^{-1}$)	/
levé maticové dělení (např. $A \setminus B$ je matice $A^{-1} \cdot B$)	\
mocnina matic (např. A^k je $A \cdot A \cdot \dots \cdot A$ (k -kr))	^

Operace „prvek po prvek“

součin matic „prvek po prvek“ (např. $A .* B$ je matice s prvky $a_{ij} b_{ij}$)	.*
pravé dělení „prvek po prvek“ (např. $A ./ B$ je matice s prvky a_{ij} / b_{ij})	./
levé dělení „prvek po prvek“ (např. $A . \setminus B$ je matice s prvky b_{ij} / a_{ij})	.\
mocnina (např. $A.^k$ je matice s prvky $(a_{ij})^k$)	.^

22 - MATLAB programování

Programování

záhlaví funkce

```
function [výstupy] = jméno (vstupy)
```

rozhodovací blok

```
if podmínka 1
    blok příkazů
end
```

rozhodovací blok

```
if podmínka 1
    blok příkazů
elseif podmínka 2
    blok příkazů
...
else
    blok příkazů end
```

cyklus se známým počtem opakování

```
for rozsah hodnot
    blok příkazů end
```

cyklus s podmínkou

```
while podmínka
    blok příkazů end
```

Relační operátory

je rovno =	==
není rovno \neq	\sim
je menší <	<
je větší >	>
je menší nebo rovno \leq	\leq
je větší nebo rovno \geq	\geq

Logické operátory

a (konjunkce) \wedge	and (a, b) nebo a & b
nebo (disjunkce) \vee	or (a, b) nebo a b
negace \neg	not (a) nebo ~a

23 - MATLAB grafy a jiné

Grafy, ostatní příkazy

```
plot(x, y)
plot(x, y, 'specifikace')
fplot(funkce, [a, b])
```

Specifikace grafu

Barvy	Symboly	Typy čar
b modrá	. tečky	- plná
g zelená	o kroužky	: tečkovaná
r červená	x křížky ×	- . čerchovaná
c světle modrá	+ křížky +	-- tečkovaná
m fialová	* hvězdy	
y žlutá	s čtverce	
k černá	d kosočtverce	
	v trojúhelníky (dolu)	
	^ trojúhelníky (nahoru)	
	< trojúhelníky (vlevo)	
	> trojúhelníky (vpravo)	
	p pěticípé hvězdy	
	h šesticípé hvězdy	

Úprava grafu

```
rozsah os          axis([ , , , ])
poměr os 1:1      axis equal
nadpis obrázku    title('text')
popis x-ové osy  xlabel('text')
popis y-ové osy  ylabel('text')
legenda           legend('text1', 'text2', ...)
zobrazení mřížky do grafu  grid on
více grafů jednoho obrázku  hold on
```

Příkazy pro práci s proměnnými, programem

```
smazání proměnných          clear
zavření okna s obrázkem    close
smazání obrazovky          clc
uložení textu z command window  diary 'soubor.txt'
seznam proměnných          who
seznam proměnných s informacemi whos
formát výpisu dlouhý      format long
formát výpisu krátký     format short
formát výpisu ve zlomku  format rat
```